

TỪ TIÊU ĐỀ TÁC PHẨM KHÍ NHẠC CHÂU ÂU ĐẾN TIÊU ĐỀ TÁC PHẨM PIANO VIỆT NAM

Trần Ngân Hà*
Trần Thanh Hà**

Tóm tắt: Trong sáng tác âm nhạc, tiêu đề của tác phẩm giúp người nhạc sĩ thể hiện cảm xúc và triển khai phát triển nội dung, ý đồ sáng tạo được cô đọng và rõ ràng nhất. Với các nghệ sĩ biểu diễn, tiêu đề tác phẩm sẽ giúp họ có thể dễ dàng nắm bắt được ý tưởng, hình tượng âm nhạc của tác phẩm. Với người thưởng thức, tiêu đề âm nhạc có thể được xem như là sự “định hướng”, giúp người nghe đón nhận cảm quan của nhạc sĩ sáng tác thông qua sự thể hiện của người biểu diễn. Tiêu đề tác phẩm âm nhạc được bắt đầu từ các tác phẩm viết cho dàn nhạc của các nhạc sĩ thời kỳ âm nhạc cổ điển Vienn (J.Haydn, L.Beethoven) và phát triển mạnh mẽ trong thời kỳ âm nhạc Lãng mạn (R.Schumann, P.Tchaikovsky). Bài viết này sẽ trình bày về sự hình thành và phát triển tiêu đề trong tác phẩm khí nhạc châu Âu và ảnh hưởng của nó đến tiêu đề các tác phẩm piano của các nhạc sĩ Việt Nam.

Từ khóa: Tiêu đề; tiêu đề tác phẩm khí nhạc; tiêu đề tác phẩm piano Việt Nam.

1. Đặt vấn đề

Trong các tác phẩm khí nhạc nói chung, tác phẩm viết cho piano nói riêng, âm nhạc thuần túy là sự vang lên của âm thanh. Vì vậy, tiêu đề tác phẩm sẽ giúp cho quá trình sáng tác của tác giả được tập trung, thống nhất về nội dung, hình tượng âm nhạc; đồng thời giúp cho người biểu diễn và thưởng thức cảm thụ tác phẩm một cách thuận lợi hơn. Trong sáng tác khí nhạc, tiêu đề là “nguồn cảm hứng giúp nhạc sĩ thể hiện cảm xúc và ý đồ nội dung tư tưởng một cách xúc tích, cô đọng và rõ ràng” (Đào Trọng Minh, 2012, tr. 46). Tiêu đề thể hiện nhận thức chủ quan của nhạc sĩ trước những hiện thực khách quan, những hiện tượng cụ thể trong đời sống tự nhiên, xã hội bằng một tên gọi văn học vừa mang tính khái quát, lại vừa mang tính gợi mở, kích thích sự liên tưởng của

người nghe. Đối với nhạc sĩ sáng tác, “tiêu đề tác phẩm có thể là sự kinh qua trực tiếp từ cuộc đời của tác giả, hoặc cũng có thể được rút ra từ những điển tích lịch sử, văn học, hoặc các hình tượng đã được mô tả trong các loại hình nghệ thuật khác như hội họa, sân khấu...” (Đào Trọng Minh, 2012, tr. 46).

Tiêu đề tác phẩm có thể được xem như là sự định hướng trước cho người nghe, giúp người nghe sẵn sàng đón nhận cảm quan của nhạc sĩ sáng tác. Có thể coi tiêu đề trong tác phẩm âm nhạc như là sự giới hạn “phạm vi” diễn đạt của tác phẩm. Chỉ cần nhắc đến tiêu đề của tác phẩm, người nghe đã có thể nhận biết được phần nào đó các thông tin liên quan đến hình tượng âm nhạc, nội dung của tác phẩm. Bài viết trình bày về sự hình thành, phát triển của tiêu đề trong các tác phẩm khí nhạc châu Âu, và ảnh hưởng của nó đến tiêu đề các tác phẩm viết cho piano của các nhạc sĩ Việt Nam.

* ThS. Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.

** TS. Trường Đại học Văn Lang.

2. Tiêu đề trong âm nhạc cổ điển châu Âu

2.1. Tiêu đề các tác phẩm dàn nhạc

Có thể nói, âm nhạc có tiêu đề gắn liền với sự phát triển của âm nhạc cổ điển châu Âu, bắt đầu từ các nhạc sĩ thời kỳ âm nhạc cổ điển Vienn (thế kỷ XVIII). Những tác phẩm âm nhạc có tiêu đề đầu tiên là các bản giao hưởng của Joseph Haydn (1732-1809), người được mệnh danh là *Cha đẻ của giao hưởng*. Trong số 104 bản giao hưởng của ông, một số bản giao hưởng có tiêu đề như giao hưởng số 6: “Buổi sáng”; số 7: “Buổi trưa”; số 8: “Buổi tối”, số 100: “Nhà binh”, số 101: “Đồng hồ”, số 102: “Tiếng trống rung”. Đặc biệt là bản giao hưởng số 45 (fis-moll) với tên gọi “Bản giao hưởng từ biệt”, kết thúc trong sâu lắng. Cuối tác phẩm, lần lượt từng nhạc công tắt nến lặng lẽ rời khỏi sân khấu, chỉ còn lại cặp nghệ sĩ violon đàn những nốt cuối cùng của tác phẩm. Diễn biến này hoàn toàn phù hợp với tiêu đề, như một *lời từ biệt*.

Tiêu đề trong các tác phẩm khí nhạc châu Âu thay đổi theo thời gian. Nếu tiêu đề trong các giao hưởng của Joseph Haydn là tên gọi các hiện tượng, sự việc, sự vật cụ thể trong đời sống sinh hoạt thường ngày, thì đến cuối thời kỳ âm nhạc cổ điển Vienn, các tiêu đề trong các bản giao hưởng của Ludwig van Beethoven (1770-1827) đã mang tầm khái quát cao, chứa đựng những tư tưởng mang tính nhân loại. Trong số 9 bản giao hưởng của mình, giao hưởng số 3 hoàn thành vào năm 1804: “Lúc đầu Beethoven đã đề tặng cho Napoléon Bonaparte nhưng do sự phản bội của Napoleon, Beethoven đã giận dữ xé bỏ lời đề tặng và thay vào tiêu

đề *Anh hùng ca* (Eroica)” (Nguyễn Thị Tô Mai, 2014, tr. 121). Một số bản giao hưởng khác của Beethoven như bản giao hưởng số 5 “Định mệnh”, được tác giả dẫn giải “Định mệnh gõ cửa như thế đấy” (https://www.belcanto.ru/s_beethoven_5.html). Đặc biệt bản giao hưởng số 6 cung Fa trưởng của ông có tên gọi “Đồng quê” (Pastoral). Lần đầu tiên trong lịch sử âm nhạc cổ điển châu Âu, tất cả các chương trong bản giao hưởng này đều có tiêu đề riêng: “Sự bừng tỉnh của những tình cảm tươi vui trong lòng thiên nhiên (Niềm phấn chấn khi trở về làng quê)” (Chương I), “Cảnh bên suối” (Chương II), “Cuộc họp mặt vui vẻ của nông dân” (Chương III), “Giông tố - bão táp” (Chương IV) và “Bài ca của người mục đồng hay niềm vui sau cơn giông” (Chương V).

Từ các tác phẩm có tiêu đề, âm nhạc cổ điển châu Âu đã xuất hiện một dạng có tiêu đề khác, gọi là *Âm nhạc có chương trình*. “Thuật ngữ “chương trình” được định nghĩa bởi Liszt như là những lời mở đầu (đề tựa) để hiểu được thêm vào tác phẩm khí nhạc. Bằng cách này, nhà soạn nhạc có ý dẫn người nghe thoát khỏi những ngộ nhận và hướng họ đến ý thơ của toàn bộ tác phẩm hoặc một phần tác phẩm” (Denis Arnold, 1983, tr. 1501). Như vậy, âm nhạc chương trình là tác phẩm khí nhạc thể hiện một câu chuyện, miêu tả một bối cảnh hoặc diễn đạt một ý tưởng văn học hay triết lý (âm nhạc có định hướng). Với những tác phẩm này, tác giả muốn hướng người nghe vào một chương trình, một nội dung cụ thể, được xác lập sẵn theo dàn ý sáng tạo của mình. Điển hình cho tác phẩm dạng này có thể kể đến bản *Giao hưởng hoang tưởng* (Fantastic Symphony) của Hector Berlioz

(1), mỗi chương của tác phẩm đều có tiêu đề riêng: “Ước mơ và đam mê, hoài bão” (chương I), “Dạ vũ” (chương II), “Phong cảnh đồng nội” (chương III), “Đi ra pháp trường” (Chương IV) và “Giấc mơ trong đêm hội ma quái” (Chương V).

2.1. Tiêu đề các tác phẩm piano

Theo tiến trình lịch sử, không chỉ các tác phẩm viết cho dàn nhạc mới có tiêu đề mà các tác phẩm viết cho piano cũng đã có tiêu đề. Thậm chí, tiêu đề không chỉ được đặt bởi tác giả, mà còn bởi người nghe. Đó là trường hợp tiêu đề bản sonate số 14 (cis-moll) “Ánh trăng” của Beethoven. Đây là bản nhạc đánh dấu sự cách tân trong thể hiện hình thức sonate của Beethoven. “Bản thân Beethoven gọi tác phẩm này là "Sonata quasi una Fantasia" (sonata như là khúc tùy hứng), điều này lý giải cho sự sắp xếp lại các phần của chu kỳ tác phẩm” (V. Galatskaya, 1989, tr. 58). “Tên gọi “Sonate ánh trăng” không phải do Beethoven đặt, mà do Ludwig Rellstab (1799-1860), nhà thơ kiêm nhà phê bình âm nhạc đặt vào năm 1832 sau khi Beethoven qua đời. Ludwig Rellstab đã cảm nhận âm nhạc chương I bản sonate, liên tưởng, so sánh âm nhạc với ánh trăng trên hồ Vierwaldstättersee (Lake Lucerne)” (https://orchestra.ru/concert/lyudvig-van-bethoven_old). Từ đó, tên gọi *Sonate ánh trăng* đã chính thức trở thành tiêu đề của tác phẩm.

Các tác phẩm âm nhạc có tiêu đề được phát triển mạnh mẽ vào thời kì âm nhạc lãng mạn trong các tác phẩm của R. Schumann (2); E. Grieg (3); P. Tchaikovsky (4); F. Mendelssohn (5); v.v... Có thể xem xét tiêu đề trong

Carnaval op. 9 viết cho piano của R. Schumann, một trong những nhà soạn nhạc Đức lừng danh nhất thời kì âm nhạc lãng mạn thế kỉ XIX. P. Tchaikovsky đã cho rằng: “Các thế hệ mai sau sẽ gọi thế kỷ XIX là “thời đại Schumann” (<https://tomskfil.ru/afisha/velikij-romantik-robert-shuman>).

Carnaval op. 9 là một liên khúc viết cho piano gồm 21 phần, mỗi phần là một khúc nhạc độc lập có tiêu đề riêng (1. Prélude - khúc nhạc mở đầu; 2. Pierrot - nhân vật dân gian commedia dell'arte; v.v.) trong sự thống nhất chung của toàn bộ liên khúc (Hoàng Việt và Quỳnh Trang). Trong 21 khúc nhạc của tổ khúc, tiêu đề được lấy từ tên các nhân vật trong dân gian ở các khúc nhạc số 2, 3 và 15; lấy từ tên các nhân vật đương thời ở các khúc nhạc số 11, 12, 13 và 17. Tiêu đề từ tên gọi của các vũ điệu dân gian, của các tổ chức xã hội ở các khúc nhạc số 16, 21. Tiêu đề chỉ trạng thái, hành động được thể hiện trong các khúc nhạc số 5, 6, 14, 18 và 19. Tiêu đề từ sự ghép các chữ cái ở khúc nhạc số 10: “A.S.C.H - S.C.H.A”.

Cùng với tiêu đề cho tác phẩm, các nhạc sĩ còn trích dẫn các câu thơ nhằm làm rõ hơn nội dung của tác phẩm. Có thể xem tiêu đề của 12 tiểu phẩm trong Tổ khúc *Bốn mùa* viết cho piano Op. 37b của P. Tchaikovsky. Dưới tiêu đề của mỗi tiểu phẩm trong tổ khúc là những đề từ, là những câu thơ về những khung cảnh thiên nhiên, các phong tục tập quán và những cảnh sinh hoạt âm nhạc nước Nga thời kì đó, đã định hướng cho nội dung âm nhạc của từng tiểu phẩm.

Chẳng hạn bản “Tháng giêng”, ngoài tiêu đề “Bên lò sưởi”, còn có đề từ là thơ

của A.S. Pushkin: “Màn đêm êm ái
buông/ Trên góc nhỏ thanh bình/ Lò sưởi
dàn lụi tắt/ Mặc cây nến lung linh”. Bản
“Tháng hai”, ngoài tiêu đề “Lễ Tiễn mùa
đông”, còn có đề từ là thơ của P.A.
Viazemski: “Lễ Tiễn mùa đông sắp đến
rồi/ Tung bừng bàn tiệc mở khắp nơi”.
Bản “Tháng ba”, ngoài tiêu đề “Chim sơn
ca” còn có đề từ là thơ của A.N. Maikov:
“Ngoài đồng hoa dại là lời/ Nắng vàng
sóng sánh khắp bầu trời/ Chim sơn ca báo
xuân đến sớm/ Lạnh lốt trong màu xanh
chơi vơi”. Các bản còn lại cũng đều có
tiêu đề riêng với đề từ là thơ của các nhà
thơ Nga khác, như Tháng tư - *Hoa xuyên
tuyết* với đề từ là thơ của A. N. Maikov;
Tháng năm - *Đêm trắng* với đề từ là thơ
của A. A. Fet; Tháng sáu - *Khúc hát
người chèo thuyền* với đề từ là thơ của
A. N. Plesheev; v.v.
(<https://nhaccodien.vn/the-seasons-bon-mua-op-37b/>). Tchaikovsky còn sáng tác
Tuyển tập *Album trẻ thơ* op. 39
(Children’s Album) cho piano gồm 24 tiểu
phẩm, mỗi tiểu phẩm đều có tiêu đề riêng
gắn liền với tuổi thơ như “Người mẹ” (bản
số 3); “Chơi trên lưng ngựa” (số 4);
“Hành khúc các chú lính gỗ” (số 5); “Búp
bê mới” (số 6); “Bài hát Nga” (số 12);
“Bài hát Ý” (số 15); “Bài ca cổ nước
Pháp” (số 16); v.v...

Tiêu đề các tác phẩm viết cho piano
còn được Claude Debussy (6), thể hiện
trong các sáng tác nói chung, các tác
phẩm cho piano nói riêng của mình. Trong
rất nhiều tác phẩm có tiêu đề viết cho
piano của Claude Debussy, có thể kể đến
như Tổ khúc dân thành Bergame (Suite
Bergamasque), Những bức tranh khắc
(Estampes), Những hình ảnh Tập 1 và 2
(Images 1 & 2), Thánh đường chìm đắm

(La Cathédrale engloutie, Prelude số 10,
tập I), Pháo hoa (Feux d'artifice, Prelude
số 12, tập II) và Children’s Corner (Góc
trẻ thơ); v.v..

Children’s Corner (Góc trẻ thơ), L. 113
là tổ khúc viết cho piano solo được
Debussy viết tặng cho con gái Claude-
Emma (biệt danh “Chou-Chou”) của
mình. “Các khúc nhạc trong tổ khúc là
những liên tưởng, gợi nhắc đến tuổi thơ và
một vài món trong bộ sưu tập đồ chơi của
Chou-Chou. Chúng có những cái tên dễ
thương bằng tiếng Anh một phần vì cô gia
sư người Anh của Chou-Chou đã giúp cha
em chọn tên đặt cho từng khúc nhạc”
(<https://nhaccodien.vn/childrens-corner-goc-tre-tho-l-113/>). Các tiêu đề trong
tuyển tập như bản thứ nhất “Tiến sĩ bước
tới Thi Sơn” (Doctor Gradus ad
Parnassum); bản thứ hai “Bài hát ru của
Jimbo” (Jimbo’s Lullaby); bản thứ 8
“Nhạc chiều dành cho búp bê” (Serenade
for the Doll); v.v...

Như vậy, tiêu đề các tác phẩm khí nhạc
nói chung, các tác phẩm viết cho piano
nói riêng của các nhạc sĩ âm nhạc cổ điển
châu Âu được bắt đầu từ các nhạc sĩ thời
kỳ âm nhạc cổ điển Vienn (thế kỷ XVIII).
Sau đó, tiêu đề tác phẩm được sử dụng
rộng rãi trong thời kỳ âm nhạc Lãng mạn
(thế kỷ XIX), với tên gọi *Âm nhạc có
chương trình*. Tiêu đề tác phẩm tiếp tục
được các nhạc sĩ sử dụng trong thời kỳ âm
nhạc Ấn tượng Pháp (thế kỷ XX) và sau
đó. Tiêu đề tác phẩm viết cho piano có thể
là tên gọi các hiện tượng, sự việc, sự vật
cụ thể trong đời sống sinh hoạt thường
ngày cho đến những tiêu đề gắn liền với
một nội dung văn học thể hiện một câu
chuyện cụ thể, miêu tả một bối cảnh hoặc
diễn đạt một ý tưởng văn học hay triết lí

mà tác giả xác lập sẵn theo dàn ý sáng tạo của mình, nhằm định hướng cho người nghe. Cùng với tiêu đề, các nhạc sĩ còn trích dẫn các câu thơ nhằm làm rõ hơn nội dung, hình tượng âm nhạc của tác phẩm.

3. Tiêu đề các tác phẩm piano Việt Nam

Đối với các nhạc sĩ học chuyên ngành sáng tác, môn piano là môn học bắt buộc trong suốt quá trình học tập. Việc học tập này giúp cho họ không chỉ nắm được các kỹ năng diễn tấu đàn piano, mà còn làm quen với kỹ thuật, phong cách, sáng tác cho piano của các nhạc sĩ trong các thời kỳ âm nhạc khác nhau trên thế giới, cũng như sự thể hiện hình tượng âm nhạc thông qua tiêu đề tác phẩm, sự thống nhất giữa tiêu đề với âm nhạc trong tác phẩm. Do đó, việc các nhạc sĩ Việt Nam chịu ảnh hưởng từ các nhạc sĩ trên thế giới trong sáng tác, cũng như trong việc đặt tiêu đề cho các tác phẩm piano của mình, theo chúng tôi, là việc phát huy các thành tựu nghệ thuật của nhân loại để phát triển nghệ thuật sáng tác, biểu diễn piano Việt Nam nói riêng, góp phần phát triển nền nghệ thuật sáng tác và biểu diễn khí nhạc còn non trẻ ở Việt Nam nói chung.

Tiêu đề các tác phẩm viết cho piano của các tác giả Việt Nam thường có nội dung gắn với cuộc sống, sinh hoạt của người dân trong xã hội. Một số lượng khá lớn tiêu đề của các tác phẩm viết cho piano chính là tên của các bài dân ca; tên của các làn điệu, bài bản trong âm nhạc truyền thống Việt Nam. Ngoài ra, tiêu đề còn từ tên các nhân vật, sự tích trong dân gian, các biểu tượng, hình ảnh quen thuộc với người nông dân Việt. Với các tiêu đề này, các nhạc sĩ đã gợi nên những hình ảnh gần

gũi thân thương của con người, quê hương đất nước, thể hiện tính biểu cảm trong âm nhạc truyền thống người Việt.

Đối với các tác phẩm có tiêu đề như vậy, người nghe có thể dễ dàng hình dung được hình tượng âm nhạc của tác phẩm. Sự hình dung này không chỉ là giai điệu và lời ca, mà còn cả về không gian diễn xướng của các bài bản, làn điệu ấy. Chẳng hạn, với tiêu đề là “Trống cơm”, “Múa nàng trúc xinh”, “Hát quan họ” người nghe sẽ liên tưởng đến giai điệu mượt mà trong những bài dân ca Quan họ, gắn liền với hình ảnh của các “liền anh”, “liền chị” trong trang phục truyền thống, với chiếc nón quai thao. Với tiêu đề tác phẩm là “Cò lá”, người nghe sẽ liên tưởng đến giai điệu trữ tình gắn liền với khung cảnh, hình ảnh thanh bình nơi làng quê Bắc Bộ... Với tiêu đề tác phẩm là “Lý cây bông”, “Lý ngựa ô”, v.v., người nghe sẽ hình dung, liên tưởng đến giai điệu vui tươi, đến tiết tấu sôi động của các bài dân ca Nam Bộ.

Tương tự, với các tiêu đề là tên của các bài bản, làn điệu trong âm nhạc truyền thống như “Lư không”, “Con gà rừng”, “Tam pháp nhập môn”, “Kim tiền”, “Hành vân”, v.v., người nghe có thể liên tưởng, hình dung đến các giai điệu, không gian diễn tấu của chúng trong nghệ thuật chèo Bắc Bộ, trong nhạc thính phòng Huế, trong nhạc tài tử, cải lương Nam Bộ, v.v..

Cụ thể, tiêu đề các tác phẩm piano Việt Nam gắn với các nội dung sau:

Tiêu đề các tác phẩm piano từ tên các bài dân ca, các làn điệu, bài bản trong âm nhạc truyền thống: “Con ngựa ô”, “Hát Xẩm”, “Hò mái nhì”, “Tam pháp nhập môn”, “Hành vân”, “Kim tiền”, “Lư thủy” (Thái Thị Lang); “Trống cơm”,

“Múa Quạt”, “Cò lả” (Thái Thị Liên); “Inh lả ời”, “Hát ru”, “Kim tiền” (Nguyễn Văn Thương); “Hoa thơm bướm lượn” (Phạm Văn Chừ); “Con gà rừng” (Trần Ngọc Xương); “Lư không” (của tác giả Hoàng Đam); “Lý cây bông”, “Xòe Thái”, “Vũ khúc Chàm” (Viết Kim); “Mùa xuân”, “Lý ngựa ô” (Nguyễn Hữu Tuấn); “Lý bình vôi” (Vũ Lê Phú); “Mưa rơi”, “Lúng liếng”, “Bướm hoa”, “Trồng cơm” (Đặng Hữu Phúc trong *Chùm hoa Việt Nam*).

Tiêu đề từ tên địa danh, các sinh hoạt văn hoá: “Vui tết Trung thu” (Thái Thị Liên); “Hát Quan họ”, “Vũ khúc Mèo”, “Múa sạp”, “Múa ô”, “Quê hương Tây Nguyên” (Nguyễn Văn Thương); “Vũ khúc Tây Nguyên” (Văn Ký); “Rông chiêng” (Đình Quang); “Hòa tấu công chiêng” (Nguyễn Văn Nam); “Tây Nguyên tươi đẹp” (Nguyễn Hữu Tuấn); “Múa nàng trúc xinh”, “Múa cồng đăm trâu”, “Đêm Đồng Tháp” (Hoàng Cương); “Vũ hội Tây Bắc” (Đặng Hữu Phúc).

Tiêu đề từ tên các nhân vật, sự vật, sự kiện trong cuộc sống xã hội: “Cô hàng rong”, “Con cóc”, “Con ngựa ô”, “Dòng suối”, “Hoa súng và hoa sen” (Thái Thị Lang); “Phật nghìn mắt nghìn tay”, “Bài ca cây trúc”, “Chim Đ'rao”, “Chuyện kể của con cò trắng”, “Hứng dừa”, “Tiếng đàn Trưng” (Nguyễn Văn Nam); “Đau thương và phần nộ” (Nguyễn Thị Nhung); “Chi Hạng”, “Chú Cuội”, “Bồ câu trắng”, “Bông cúc trắng”, “Con quay” (Hoàng Cương).

Tiêu đề các tác phẩm piano của các nhạc sĩ Việt Nam còn chịu ảnh hưởng từ *Âm nhạc có chương trình* trong âm nhạc châu Âu. Chẳng hạn, với các tiêu đề như “Hát ru”, “Vũ khúc”, “Vũ khúc mùa xuân”, “Vũ hội ngày mùa”, “Vũ khúc

nông dân”, “Khúc tự sự”, “Phút suy tưởng”, “Lên đường”, “Nhớ về cố hương” cho thấy những tiêu đề này thể hiện những trạng thái tình cảm, những sinh hoạt ở tất cả mọi dân tộc, ở mọi nền văn hóa. Để có thể truyền tải được thông điệp riêng, ở đây là tính dân tộc của tác phẩm, tác giả đã đặt một tiêu đề chung. Tiêu đề của từng phần sẽ được liên kết với nhau về nội dung và ý đồ nghệ thuật của tác giả thống nhất với tiêu đề chung của toàn bộ các tác phẩm theo một “chương trình”.

Với tiêu đề chung là “Album piano Việt Nam” (Nguyễn Văn Ty, 1955), tuyển tập gồm 30 bản và “mỗi một tác phẩm đều có tiêu đề và được tác giả chuyển soạn từ nguyên mẫu một làn điệu dân ca hay nhạc cổ mang âm hưởng dân ca” (Tú Ngọc, 2000, tr. 511). Tiêu đề của từng tiểu phẩm trong tuyển tập là: “Con cóc”, “Trời mưa”, “Cô bán hàng rong”, “Múa dân gian”, “Khởi hành”, “Chạy đuổi”, “Ngựa phi”, “Bức biếm họa”, “Gặp gỡ”, “Dòng suối”, “Duyên kỳ ngộ”, “Ru con”, “Kỷ niệm”, “Tết Trung thu”, “Than vãn”, “Chiêu hồn”, “Cảnh bao la”, “Bài ca hy vọng”, “Bài ca lễ hội”, “Long đăng”, “Hoa súng và hoa sen”. Nét bản sắc dân tộc được xác định bởi có sự liên kết với các tiêu đề khác trong tuyển tập như “Kim tiền”, “Hát Xẩm”, “Hò mái nhì”, “Lý ngựa ô”, “Lư Thủy”, “Hành vân”.

Với tiêu đề chung “Quê hương Tây Nguyên” (GS.TS. Trần Thu Hà, 2005) (biến tấu trên chủ đề dân ca) của Nguyễn Văn Thương, tác phẩm viết cho piano gồm chủ đề và 8 khúc biến tấu. Tác giả sử dụng chất liệu âm nhạc dân gian Tây Nguyên diễn tả tinh thần chiến đấu của đồng bào, nhân dân các dân tộc Tây Nguyên với tiêu đề cho lần lượt các biến

tấu là “Nhớ về quê hương”, “Suối đàn T’rưng”, “Những ngày đen tối”, “Quân du kích”, “Lực lượng vũ trang nhân dân Tây Nguyên”, “Hướng về miền Bắc”, “Múa mừng chiến thắng”, “Niềm tin bất diệt”.

Với tiêu đề chung “Con cò trắng” (Nguyễn Văn Nam, 1984), tuyển tập gồm 10 bản viết cho piano của nhạc sĩ Nguyễn Văn Nam đã được tác giả sử dụng chất liệu âm nhạc dân gian Tây Nguyên cho các bản số 2 “Tiếng đàn T’rưng”, bản số 3 “Chim Đ’rao” và bản số 10 “Hòa tấu công chiêng”; chất liệu bài dân ca Nam Bộ “Bắc kim thang” cho bản số 8 “Nô đùa”.

Một số tác giả Việt Nam cũng đề những đề từ là những câu thơ bên dưới tiêu đề của tác phẩm, như tuyển tập các bài piano viết cho tuổi trẻ “Cặp mắt tuổi thơ” của tác giả Hoàng Cương. Cùng với tiêu đề còn có đề từ là các câu thơ của các nhà thơ hoặc các câu ca dao cho từng bản trong tuyển tập. Đề từ trong bản *Chị Hằng*: “Trong lời ca em hát/ Tròn xoe một vầng trăng/ Cả vòm trời bát ngát/ Đôi mắt của chị Hằng” (Hồ Thi Ca). Đề từ trong bản *Chú Cuội*: “Chú Cuội ngồi gốc cây đa/ Đẽ trâu ăn lúa gọi cha bời bời” (Đồng dao). Đề từ trong bản *Hoa lái trong đêm*: “Thoang thoang hoa lái/ Mà lại thơm lâu” (Ca dao). Đề từ trong bản *Đêm sao*: “Em yêu đêm trong xanh/ Sao đỏ về lấp lánh/ Khắp trời sao, sao, sao/ Cứ nhấp nha nhấp nhánh” (Ý Nhi).

3. Kết luận

Tiêu đề tác phẩm âm nhạc trong nghệ thuật âm nhạc cổ điển thế giới đã trải qua quá trình hình thành và phát triển lâu dài. Các nhạc sĩ Việt Nam đã tiếp thu những thành tựu từ âm nhạc cổ điển thế giới, từ

khí nhạc châu Âu, trong đó có việc đặt tiêu đề cho các sáng tác viết cho piano của mình. Tiêu đề các tác phẩm piano Việt Nam khá phong phú nhưng có thể nhận thấy phần lớn tiêu đề các tác giả lựa chọn là từ tên các bài dân ca; tên các làn điệu, bài bản trong âm nhạc truyền thống và từ tên các nhân vật, sự vật mà các nhân vật, sự vật này gắn liền với cuộc sống lao động, sinh hoạt của người dân Việt Nam. Với các tiêu đề cho các tác phẩm piano của mình, các tác giả có thể thể hiện cảm xúc và triển khai phát triển ý đồ sáng tạo, nội dung tư tưởng của tác phẩm một cách thuận tiện, cô đọng và rõ ràng nhất. Ngoài ra, các dạng tiêu đề còn là sự khẳng định, rằng chúng là một phần của bản sắc văn hóa dân tộc được biểu hiện trong truyền thống âm nhạc Việt Nam, giúp nhận diện tác phẩm piano Việt Nam./.

T.N.H - T.T.H

1. Louis Hector Berlioz (1803-1869), nhạc sỹ Pháp thuộc trường phái lãng mạn.

2. Robert Schumann (1810-1856), nhạc sỹ Đức, tác giả của các tác phẩm: Biên tấu tên chủ đề Abegg op. 1, Đàn bướm op.2, Hội hóa trang op. 9, Giao hưởng số 1: Mùa xuân, v.v..

3. Edvard Grieg (1843-1907), nhạc sỹ Na Uy, tác giả của 2 tổ khúc Per Gynt, Tổ khúc Holberg op. 90, Overture Mùa thu, Concerto cho piano và dàn nhạc, Những khúc nhạc trữ tình, v.v...

4. Pyotr Ilych Tchaikovsky (1840-1893), nhạc sỹ Nga, tác giả của giao hưởng số 1 Giác mơ mùa đông, giao hưởng số 6 Bi thương, Tổ khúc bốn mùa cho piano, v.v..

5. Felix Mendelssohn (1809-1847), nhạc sỹ Đức, tác giả của các tác phẩm: Overture Giác mộng đêm hè op. 21, Giao hưởng Italia op. 90, Giao hưởng Scotland op. 56, Bài ca không lời, v.v...

6. Claude Debussy (1862-1918), nhạc sĩ người Pháp, cùng với M. Ravel, ông được coi là nhà soạn nhạc nổi bật nhất của trường phái âm nhạc Ấn tượng Pháp.

Tài liệu tham khảo

1. Ngọc Anh, *Children's Corner L. 113*, <https://nhaccodien.vn/childrens-corner-goc-tre-tho-l-113/> (truy cập ngày 26-4-2025).

2. Denis Arnold (1983), *The new Oxford companion to music (Cẩm nang Oxford mới về âm nhạc)*, The Oxford University Press.

3. Dàn nhạc Giao hưởng Russkaya (2014), *Lyudvig van Betkhoven - Thông tin chi tiết*, https://orchestra.ru/concert/lyudvig-van-bethoven_old (truy cập ngày 2-2-2025).

4. Dàn nhạc Giao hưởng Tomskaya (2023), “Nhạc sĩ lãng mạn vĩ đại Robert Schumann”, <https://tomskfil.ru/afisha/velikij-romantik-robert-shuman/> (truy cập ngày 2-2-2025).

5. V. Konen, “Beethoven - Giao hưởng số 5 (giọng Đô thứ)”, https://www.belcanto.ru/s_beethoven_5.html (truy cập ngày 3-6-2025).

6. GS.TS. Trần Thu Hà (2005), *Tuyển tập tác phẩm Việt Nam cho đàn piano - Giáo trình cho bậc đại học*, tập 1, Bộ Văn hóa Thông tin, Nhạc viện Hà Nội xuất bản.

7. Lê Hồ Hải (2021), *Trường phái âm nhạc Ấn tượng Pháp trong đào tạo và biểu diễn piano chuyên nghiệp tại Việt Nam* [Luận án tiến sĩ, Nhạc viện Thành phố Hồ Chí Minh].

8. Nguyễn Quỳnh Hương (dịch), *The seasons (Bốn mùa)*, Op.37b, <https://nhaccodien.vn/the-seasons-bon-mua-op-37b/> (truy cập ngày 29-4-2025).

9. V. Galatskaya (1989), *Âm nhạc nước ngoài*, Nxb. Âm nhạc, Moskva.

10. Nguyễn Thị Tố Mai, Phạm Lê Hòa, Trịnh Hoài Thu (2014), *Giáo trình Lịch sử âm nhạc thế giới (Phần âm nhạc châu Âu từ khởi đầu đến cuối thế kỷ XIX)*, Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương.

11. Đào Trọng Minh (2012), *Phân tích âm nhạc*, tập 1, Nxb. Âm nhạc, Hà Nội.

12. Nguyễn Văn Nam “*Белый Аист (Десять Пьес для Фортепиано)*” (1984), Nxb. Советский Композитор.

13. Tú Ngọc (Chủ biên) (2000), *Âm nhạc mới Việt Nam tiến trình và thành tựu*, Viện Âm nhạc.

14. Trần Ngọc Thêm (2006), *Tìm về bản sắc văn hoá Việt Nam*, Nxb. Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.

15. Nguyễn Văn Ty, “*Việt Nam Album pour piano*” (1955), Henry Lemoine và C. xb (Thái Thị Lang lấy bút danh Nguyễn Văn Ty).

16. Tô Vũ (2002), *Âm nhạc Việt Nam Truyền thống & Hiện đại*, Viện Âm nhạc xuất bản.

Trần Ngân Hà - Trần Thanh Hà: *From the titles of the European instrumental musical works to the titles of the Vietnamese piano works*

In musical composition, the title of the work helps the musician express his/her emotions and reflect the content and intention of the creation in the most concise and clear way. For performing artists, the title of the work will help them easily grasp the ideas and musical images of the work. For the audience, the title of the music can be seen as an "orientation" and help the listener receive the composer's feelings through the performance of the performer. The title of a musical work dated back at the time of the orchestral works written by composers of the Vienn classical music period (represented by J.Haydn, L.Beethoven) and developed strongly in the Romantic music period (represented by R.Schumann, P.Tchaikovsky). This paper presents the formation and development of titles in the European instrumental musical works and their influence on the titles of the piano works by Vietnamese composers.

Keywords: Title, titles of the instrumental musical works; titles of the Vietnamese piano works.